

Writing; Women's Cultural Capital in the Novel "Al-Raviyat"

Written by Maha Hassan (Looking at Pierre Bourdieu's Theory of "Types of Capital")

Mohadese Samii¹, Abbas Ganjali², Hosein Shamsabadi³, Hojjatollah Fasanghari⁴

1.Ph.D. Candidate Department of Arabic Language and Literature, Faculty of Theology and Islamic Studies, Hakim Sabzevari University, Sabzevar, Iran. E-mail: mo.sameie@hsu.ac.ir

2.Corresponding Author, Associate Professor Department of Arabic Language and Literature, Faculty of Theology and Islamic Studies, Hakim Sabzevari University, Sabzevar, Iran. E-mail: a.ganjali@hsu.ac.ir

3.Associate Professor Department of Arabic Language and Literature, Faculty of Theology and Islamic Studies, Hakim Sabzevari University, Sabzevar, Iran. E-mail: h.shamsabadi@hsu.ac.ir

4. Associate Professor Department of Arabic Language and Literature, Faculty of Theology and Islamic Studies, Hakim Sabzevari University, Sabzevar, Iran. E-mail: h.fesanghari@hsu.ac.ir

Article Info

Abstract

Article Type:

Research Article

Article History:

Received:

21 May 2023

In Revised Form:

18 September 2023

Accepted:

8 October 2023

Published Online:

21 June 2024

Keywords:

The most of the works written in the field of women's rights emphasize common elements such as violence against women, forced marriage, women's financial independence, women's self-objectification, and similar issues; But the novel "Al-Raviyat" written by Maha Hassan is a different and feminine novel that despite struggling with all these issues, tries to skip from these components to a different and effective paradigm in order to elevate the dignity of women and achieve a world according to their needs. Considering the capitals and abilities of women - who have been continuously oppressed and humiliated throughout history - the author says that informed women can spread the message of freedom to the whole world by promoting their awareness and knowledge. They should convey their desire to other women and to achieve this goal, they should write. French sociologist Pierre Bourdieu, in his theory of types of capital, - by referring to the habitus element - proposed the issue of cultural capital as an important factor in the achievement of symbolic power by individuals and groups and the reproduction of social classes. The current research aims to investigate the issue of writing as the cultural capital of women in the novel "Al-Raviyat" written by Maha Hassan and measure its effect on the reproduction of the social position of women in "Al-Raviyat" using a descriptive-analytical method. The research results show that bold women in "Al-Raviyat" achieve symbolic power by performing actions and deeds contrary to conventional habits and by producing knowledge and raising awareness, as well as by accumulating their writing capital and finally, they build a world according to their desire and away from any discrimination.

writing, cultural capital, women, Al-Raviyat novel, Maha Hassan, Bourdieu.

Cite this: The Author(s): Samii, M., Ganjali, A., Shamsabadi, H., Fasanghari, H. (2024). Writing; Women's Cultural Capital in the Novel "Al-Raviyat" Written by Maha Hassan (Looking at Pierre Bourdieu's Theory of "Types of Capital"). Journal of Adab-e-Arabi (Arabic Literature) (Scientific) Vol. 16, No. 2, Serial No. 40- Summer, (45-63).

DOI: [10.22059/jalit.2023.359519.612681](https://doi.org/10.22059/jalit.2023.359519.612681).

Introduction

Today, in the new classifications presented by sociologists, capital includes various economic, social, symbolic and cultural types, all of which in turn can cause fundamental changes in society. On the other hand, literature with its various forms is considered a tool to express these developments and since literature - especially in the modern era and with new communication methods - has the ability to quickly The world level expands, so it can have a comprehensive reflection by transferring data and raising awareness at a wide level and lead to significant changes at the level of societies. Also, in the field of capital transfer, by playing a role, in addition to raising awareness, it can lead to the production of knowledge in this field and lay the foundation for the accumulation of related capital in the society.

Pierre Bourdieu, a French sociologist, believes that capital refers to a source that has an effect in a certain field and allows a person to obtain a special benefit by participating in the competition over it. From his point of view, the three factors of volume, composition and direction are influential in capital. In the theory of types of capital, Bourdieu raises the issue of cultural capital as an important factor in the achievement of symbolic power by individuals and groups and the reproduction of social classes, referring to the habitus element.

The present study, using a descriptive-analytical method, intends to investigate the issue of writing as the cultural capital of women in the novel "Al-Raviyat" written by Maha Hassan, looking at the theory of "types of capital" by Pierre Bourdieu, and to evaluate its effect on the reproduction of the social status of "Al-Raviyat" women.

The necessity of research is felt due to the fact that today human capitals based on knowledge is very important for the development and progress of societies in various fields and according to Bourdieu's opinion, since writing produces knowledge. In order to produce knowledge, especially in the fields of humanities and social sciences, one should start writing. On the other hand, in the novel in question, the familiar components of women's rights are all on the sidelines, and the topic of writing and raising awareness is the center of attention and the main focus of the novel.

The novel "Al-Raviat" which is the subject of the upcoming research, is written by Maha Hassan, a Kurdish novelist from Syria. Maha Hassan believes that he was born to write. By writing, he seeks to restore the lost rights of women in the society and wants to make the voice of women's protest to the ears of the world. He, who is always immersed in the characters of his novels, says that he spoke about this experience in the novel "Al-Raviyat".

"Al-Raviyat" is a different and feminine novel, the main subject of which is the world of women. The author considers the active nature and the passive nature of the woman who can create her own special world and seek her own excellence. In fact, Maha Hassan shows in this novel that knowledge is possible through writing, and by writing and gaining awareness, women can get out of the symbolic domination of men and create their world according to their wishes. Maha Hassan has paid attention to writing as a cultural capital in "Al-Raviat" with complete skill, and the characters, both men and women, are drawn in his story in such a way that each of them seeks to gain profit through writing. The main characters of the novel - who are mostly women and mostly have writing capital - use the factors influencing the capital (volume, composition and path) throughout the novel and despite the obstacles that are in their way, with various ways add to their cultural capital. Women writers in "Narratives" possess writing as cultural capital in all its three dimensions, including objectified cultural capital, institutionalized cultural capital, and internalized cultural capital.

Maha Hassan, as the narrator and creator of the work, moves in the heart of the story to unravel the complex wherever necessary. Although people like Sabato, Franco (which is the same Sabato) and also some publishers are looking for its objectified and institutionalized dimension in writing, but the influential women in the novel, although they get help from these two dimensions towards their goals. but all their attention is on the internalized dimension of their writing capital. They just wanted their message to be transmitted to others in any way, so that they can create their world according to their

wishes by spreading their thoughts and informing other women, and to achieve this, they used the capital they had to reproduce social classes in the best way.

The analysis of the novel "Al-Raviyat" shows that writing has become a habitus for many women writers in "Al-Raviyat" that they may have had with them since childhood or have been able to develop this habitus through practice and over time. In this regard, the path factor - which is the ability to transform capital - has become effective and successful in writing capital, and as a result of the strategies of transforming economic capital into cultural capital and vice versa, oblique movements have taken place in the individual and collective history of most of the characters in the story.

But the women in "Al-Raviyat" do not look for the objectified and institutionalized dimension of writing to achieve their goal; but their main focus is on the third dimension of cultural capital, which Bourdieu also mentioned and called it " habitus " in a way. Therefore, the women of "Al-Raviyat" by using their writing skills and by using the capabilities of exchange, volume and combination of capital, seek to change their world and change the dominant culture of society - that is, gender discrimination; For this purpose, Abdoun first produces science and culture by writing a lot and individually, and when he reaches an acceptable amount of capital, by spreading this knowledge and raising awareness and teaching other women, others (including Dibeh) also brings with him. Dibeh, who has a habitus of writing a lot since childhood, was encouraged by seeing Abdoun's book and learned to publish her writings. On the other hand, Alice helps by creating a place for women to come together, and with Aliya's cooperation in the virtual space, they provide a platform for joining people, especially women, from all over the world. In this way, women are exposed to awareness and education, and when they reach a high relative abundance, they gain cultural power and reproduce their world as they like, and finally, a community Consisting of men and women, they form "Artists for Peace".

The most obvious manifestation of the recovery of the social classes of "Al-Raviyat" women is in the establishment of "Shahrazad Cafe", which women artists, relying on their art and talent, built it as a small world for themselves without any fear of being judged and blame, they recount their life stories and live the paradise they always imagined in their minds, in Shahrazad Cafe.

نویسندگی؛ سرمایه فرهنگی زنان در رمان «الراویات» نوشته مها حسن (با نگاهی به نظریهٔ «انواع سرمایه» پی‌یر بوردیو)

محدثه سمیعی^۱، عباس گنجعلی^۲، حسین شمس‌آبادی^۳، حجت‌اله فسقیری^۴

mo.sameie@hsu.ac.ir

abbasganjali@yahoo.com

h.shamsabadi@hsu.ac.ir

h.fesanghari@hsu.ac.ir

۱. دانشجوی دکتری گروه زبان و ادبیات عرب، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، ایران. رایانامه:

۲. نویسندهٔ مسئول دانشیار گروه زبان و ادبیات عرب، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، ایران. رایانامه:

۳. دانشیار گروه زبان و ادبیات عرب، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، ایران. رایانامه:

۴. دانشیار گروه زبان و ادبیات عرب، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، ایران. رایانامه:

اطلاعات مقاله چکیده

اغلب آثاری که در زمینهٔ حقوق زنان نوشته شده است، بر مؤلفه‌های مشترکی چون خشونت علیه زنان، ازدواج اجباری، استقلال مالی زنان، خودشیء‌انگاری و موضوعاتی از این قبیل تأکید می‌کنند؛ اما رمان «الراویات» نوشتهٔ مها حسن، رمانی متفاوت و زنانه است که علیرغم مبارزه با تمامی این مسائل، سعی دارد با گذار از این مؤلفه‌ها، بر پارادایمی متفاوت و تأثیرگذار در جهت تعالی منزلت زنان و دستیابی آنان به جهانی مطابق نیازهای خود تمرکز کند. نویسنده با توجه به سرمایه‌ها و توانایی‌های زنان - که در طول تاریخ پیوسته در معرض سرکوب و تحقیر بوده‌اند - عنوان می‌کند که زنان آگاه می‌توانند با ترویج آگاهی‌ها و دانش خود به سراسر جهان، پیام آزادی‌خواهی را به دیگر زنان نیز برسانند و برای تحقق این مهم، باید بنویسند. پی‌یر بوردیو (Pierre Bourdieu)، جامعه‌شناس فرانسوی، در نظریهٔ انواع سرمایه، - با اشاره به عنصر عادت-واره (habitus) - بحث سرمایهٔ فرهنگی را به‌عنوان عاملی مهم در دستیابی افراد و گروه‌ها به قدرت نمادین و بازتولید طبقات اجتماعی مطرح می‌کند. پژوهش حاضر به روش توصیفی - تحلیلی در نظر دارد موضوع نویسندگی را به‌عنوان سرمایهٔ فرهنگی زنان در رمان «الراویات» نوشتهٔ مها حسن با نگاهی به نظریهٔ «انواع سرمایه» پی‌یر بوردیو بررسی کند و تأثیر آن را بر بازتولید جایگاه اجتماعی زنان «الراویات» بسنجد. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که زنان جسور در «الراویات»، با انجام کنش‌ها و اعمالی خلاف عادت‌واره‌های مرسوم و با تولید دانش و آگاهی‌بخشی، همچنین انباشت سرمایهٔ نویسندگی خود، به قدرتی نمادین دست می‌یابند و در نهایت جهانی مطابق میل خود و به دور از هرگونه تبعیض می‌سازند.

نوع مقاله:

علمی - پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۱/۰۶/۳۱

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۲/۰۳/۱۵

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۲/۰۵/۲۳

تاریخ انتشار:

۱۴۰۳/۰۴/۰۱

واژه‌های کلیدی: نویسندگی، سرمایه فرهنگی، زنان، رمان «الراویات»، مها حسن، بوردیو.

واژه‌های کلیدی:

استناد: سمیعی، محدثه؛ گنجعلی، عباس؛ شمس‌آبادی، حسین؛ فسقیری، حجت‌اله؛ (۱۴۰۳): نویسندگی؛ سرمایه فرهنگی زنان در رمان «الراویات» نوشته مها حسن (با نگاهی به نظریهٔ «انواع سرمایه» پی‌یر بوردیو). ادب عربی سال ۱۶، شماره ۲، شمارهٔ پیاپی ۴۰، تابستان - (۴۵-۶۳).
DOI: 10.22059/jalit.2023.359519.612681.

۱. مقدمه

جامعه‌شناسی ادبیات یکی از شاخه‌های بینارشته‌ای است که به مطالعه ارتباط میان جامعه و ادبیات می‌پردازد. ادبیات همچون سایر هنرها - که انعکاسی از روابط جامعه به شمار می‌روند - روابط و پدیده‌های اجتماعی، فرهنگی، علمی و به طور کلی تحولات سطح جامعه را بازتاب می‌دهد و خود نیز می‌تواند در تحولات جامعه تأثیر بسزایی داشته باشد. از جمله عوامل مهم و تأثیرگذار در جایگاه افراد و جوامع، سرمایه‌های جامعه در انواع مختلف آن است. امروزه سرمایه در طبقه‌بندی‌های جدید ارائه شده از سوی جامعه‌شناسان، شامل انواع مختلف اقتصادی، اجتماعی، نمادین و فرهنگی است که همه آنها به نوبه خود می‌تواند باعث ایجاد تحولاتی بنیادین در جامعه شود. از دیگر سو ادبیات با قالب‌های مختلف آن، ابزاری برای بیان این تحولات به شمار می‌رود و از آن‌جا که ادبیات - به‌ویژه در عصر مدرن و با شیوه‌های جدید ارتباطی - این قابلیت را دارد که به سرعت در سطح جهان گسترش یابد، لذا می‌تواند با انتقال داده‌ها و آگاهی‌بخشی در سطح گسترده، بازتاب فراگیری داشته باشد و منجر به تحولات چشمگیری در سطح جوامع شود. همچنین در زمینه انتقال سرمایه‌ها نیز می‌تواند با ایفای نقش، علاوه بر آگاهی‌بخشی، منجر به تولید دانش در این زمینه شده و زمینه‌ساز انباشت سرمایه‌های مرتبط در جامعه شود. در سال‌های اخیر در میان انواع ادبی، گونه روایتگری و رمان - به‌عنوان تجربه‌های زیسته بشری - جای خود را در ادبیات به‌خوبی باز کرده و به نوبه خود به توصیف تجربیات انسان در جامعه، جایگاه او و تحولات ایجاد شده در زندگی می‌پردازد. رمان نیز از دل جامعه برمی‌آید و انعکاسی از فضای جامعه است؛ لذا می‌تواند به‌عنوان گونه‌ای ادبی، بازتابی از انواع مختلف سرمایه در جوامع باشد و با انتقال این داده‌ها در سطح جوامع موجب آگاهی‌بخشی گسترده و بازتولید اجتماع شود. آثار ادبی موجود در حوزه رمان بیان‌گر آن است که در گذشته نگاه جامعه به نویسندگی زنان، با امروز متفاوت بوده و ابزار کتابت بیشتر در اختیار مردان قرار داشته است؛ اما به تدریج زنان نیز در این عرصه گام برداشته و توانسته‌اند کارهای موفق‌تری در این زمینه بیافرینند، تحولات قابل توجهی در جایگاه خود درون اجتماع ایجاد کنند و نگاه جامعه را نسبت به جنس زن تغییر دهند؛ از جمله این زنان می‌توان از مها حسن نام برد که کارهای موفق‌تری در زمینه حقوق زنان ارائه داده است. پژوهش پیش‌رو در نظر دارد یکی از سرمایه‌های تأثیرگذار و در دسترس زنان با عنوان نویسندگی را بررسی و تحلیل کند و در این راستا درصدد است تا به پرسش‌های ذیل پاسخ دهد:

۱. سرمایه‌های فرهنگی زنان «الراویات» چگونه و به چه طریقی شکل گرفته است؟
۲. زنان «الراویات» به کدام بعد از ابعاد نویسندگی به‌عنوان سرمایه فرهنگی توجه بیشتری از خود نشان داده‌اند؟
۳. بازتولید طبقات اجتماعی جامعه «الراویات» و تغییر جایگاه زنان تحت تأثیر نویسندگی به چه صورت‌هایی بروز و نمود می‌یابد؟

۱-۱. پیشینه پژوهش

پژوهش‌های زیادی درباره حقوق زنان و همچنین نظریه انواع سرمایه بوردیو انجام شده است. در بررسی‌هایی که در پیشینه مقاله انجام شد، مقاله‌ای از گل‌مردادی (۱۳۹۴) ملاحظه شد که در

شماره ۲۹ فصلنامه تخصصی نقد ادبی (صص ۱۶۷-۱۹۱) تحت عنوان «نقد جامعه‌شناسی سرمایه‌های اجتماعی فرهنگی زنان در رمان دل فولاد اثر منیرو روانی پور» به چاپ رسیده است. مقاله مذکور شکل‌های سرمایه زنان را بر اساس نظریه «انواع سرمایه» بورديو در این رمان بررسی و بیان می‌کند که انواع سرمایه در این رمان سیری منفی دارد. وی انواع سرمایه‌های زنان از جمله سرمایه نمادین، اقتصادی و اجتماعی را بررسی می‌کند و در بخش سرمایه فرهنگی ضمن اشاره به هر سه بعد سرمایه فرهنگی، نویسندگی را در بعد «سرمایه فرهنگی عینیت‌یافته» می‌گنجد که شخصیت زن داستان با استفاده از دانش متجسد و مدارک تضمین‌شده و با سرمایه موروثی دانش تاریخی به نویسندگی به‌عنوان «سرمایه فرهنگی عینیت‌یافته» دست می‌یابد و به دنبال آن سرمایه اجتماعی نیز به‌دست می‌آورد. همچنین از همین نویسنده (۱۳۹۴) مقاله‌ای با عنوان «نقد جامعه‌شناختی سرمایه‌های شخصیت‌های زن در داستان کنیزو اثر منیرو روانی پور» بر اساس نظریه انواع سرمایه بورديو، در شماره ۵۰ فصلنامه پژوهش‌های ادبی به چاپ رسیده است. نویسنده در این مقاله ضمن بازنمایی انواع سرمایه زنان، بیان می‌کند که از زنان داستان، نقش فعال و کنشگری مؤثری مشاهده نمی‌شود و شکل‌های سرمایه آنان سیری منفی دارد. پژوهش حاضر در نظر دارد موضوع نویسندگی را به‌عنوان سرمایه فرهنگی زنان در رمان «الراویات» در هر سه بعد آن بررسی کند و با توجه به نظریه بورديو بیان کند که این سرمایه فرهنگی درونی‌شده است که از بیشترین اهمیت در بازتولید طبقات اجتماعی «الراویات» برخوردار است.

علاوه بر عناوین مذکور در بررسی‌هایی که برای پیشینه پژوهشی «الراویات» انجام شد، مقاله‌ای نقدی با عنوان «الراویات لمها حسن... فی حب شهرزاد» ملاحظه شد که در مجموعه «أقنعة السرد؛ مقالات نقدية عن روايات مصریة و عربیة و عالمیة»، صفحات ۱۸۹-۱۹۱ توسط محمود عبد الشکور نوشته شده است. همچنین پاره توضیحاتی در صفحات اینترنتی منتشر شده است که در اینجا مجال بیان نیست؛ بنابراین تاکنون پژوهشی با عنوان مورد نظر انجام نشده است.

۲-۱. ضرورت و اهمیت پژوهش

ضرورت پژوهش از این جهت احساس می‌شود که امروزه سرمایه‌های انسانی مبتنی بر دانش در جهت توسعه و پیشرفت جوامع در عرصه‌های گوناگون اهمیت بسیاری دارد و چنانکه بیان کردیم نویسندگی، تولید دانش می‌کند و بنا بر عقیده بورديو، برای تولید دانش به‌ویژه در حوزه‌های علوم انسانی و اجتماعی باید دست به نوشتن برد (مؤید حکمت، ۱۳۹۵: ۲۰). از دیگر سو در بیشتر آثاری که با مضمون حقوق زنان و موضوعات فمینیستی صورت می‌گیرد، بر مؤلفه‌هایی مشترک و آشنا چون حق اشتغال، برابری حقوق زن و مرد، خشونت علیه زنان و مواردی از این دست تأکید می‌شود، اما در رمان پیش‌رو، مها حسن این موارد را در حاشیه قرار می‌دهد، موضوع را به وادی دیگری می‌کشاند و هدف اصلی و تمرکزش بر موضوع نویسندگی است که آگاهی‌بخشی را در پی دارد.

۲. بخش نظری

۱-۲. سرمایه و انواع آن

بحث از سرمایه، معمولاً ذهن را به سمت سرمایه اقتصادی متوجه می‌کند؛ اما جامعه‌شناسانی نظیر بوردیو، علاوه بر سرمایه اقتصادی به جنبه‌های دیگر سرمایه نیز اشاره می‌کنند. در حقیقت «همه افراد از سرمایه‌های مختلف برخوردار هستند و می‌توان گفت که جامعه و انسان‌ها را بدون وجود سرمایه نمی‌توان در نظر گرفت» (قاسمی و نامدار جویمی، ۱۳۹۳: ۸).

«از دید بوردیو (۱۹۳۰-۲۰۰۲)، سرمایه، هر منبعی را گویند که در عرصه خاصی اثر گذارد و به فرد امکان دهد که سودی ویژه از راه مشارکت در رقابت بر سر آن به دست آورد» (اکبری، ۱۳۸۳: ۲۳). وی با بهره‌گیری از اندیشمندانی چون مارکس، وبر و دورکیم «چهارچوب مفهومی نوینی از مفهوم سرمایه را بنا نهاده است که بر اساس آن، افزون بر جنبه اقتصادی» (مؤید حکمت، ۱۳۹۵: ۲۷-۲۸ و خوش آمدی، ۱۳۸۸: ۱۶۷) به ابعاد دیگر سرمایه نیز اشاره دارد (فاین، ۱۳۸۵: ۱۰۲-۱۰۳ و احمدی و محمدی، ۱۴۰۱: ۶۹)؛ از جمله سرمایه نمادین (بوردیو، ۱۳۸۰: ۱۵۴ و فکوهی، ۱۳۸۱: ۳۰۰)، سرمایه اجتماعی (خوش آمدی، ۱۳۸۸: ۱۶۷-۱۶۸ و چاوش باشی، ۱۳۹۷: ۹۱) و سرمایه فرهنگی (فکوهی، ۱۳۸۱: ۱) که هریک از آن‌ها «به‌مثابه منابع قدرت» به‌شمار می‌روند (احمدی و محمدی، ۱۴۰۱: ۶۹). از دیدگاه بوردیو سه عامل در سرمایه تأثیر می‌گذارد: ۱- حجم (volume) ۲- ترکیب (composition) و ۳- مسیر (trajectory)؛

منظور از حجم، مقدار سرمایه و منظور از ترکیب، فراوانی نسبی سرمایه‌های گوناگون اخذ شده است. مسیر نیز عبارت است از حرکت‌های افقی، عمودی و تحرک‌های رو به بالا و رو به پایینی که در سرگذشت فردی و جمعی اتفاق می‌افتد (خوش آمدی، ۱۶۸). منظور از تحرک‌های رو به بالا و رو به پایین همان تحرک‌های اریبی هستند که در نظر بوردیو از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند. چنین تحرک‌هایی نتیجه استراتژی‌های تبدیل است؛ یعنی وقتی سرمایه اقتصادی در نسل بعدی برای کسب سرمایه فرهنگی خرج می‌شود و برعکس» (جنکینز: ۲۱۳).

۲-۲. سرمایه فرهنگی (Cultural capital)

به طور کلی این اصطلاح به مفهوم فرهنگی است که از نظر اجتماعی همانند سرمایه عمل می‌کند. «این سرمایه شامل اشکالی از دانش‌ها، مهارت‌ها، تعلیم و تربیت و امتیازات است و سبب اعطای پایگاه بالاتری به شخص در جامعه می‌شود» (مؤید حکمت، ۱۳۹۵: ۲۷).

بوردیو در تمام آثار و اندیشه‌هایش به‌نوعی به مناسبات نابرابر اجتماعی و سرمایه فرهنگی اهتمام داشته است (همان: ۱۶ و بوردیو، ۱۳۹۶: ۴۳۸). وی به سرمایه فرهنگی اهمیت زیادی داده است و آن را همانند سرمایه اقتصادی و گاهی بیشتر از آن، به‌ویژه از طریق عادت‌واره (بونویتز، ۱۳۹۰: ۸)، مؤثر در بازتولید طبقات و نابرابری‌های اجتماعی می‌داند (مؤید حکمت، ۱۳۹۵: ۵۱).

بوردیو در بحث بازتولید طبقات اجتماعی معتقد است که برای ارتقای طبقه‌های اجتماعی افراد علاوه بر سرمایه اقتصادی، مالکیت سرمایه فرهنگی نیز نقش اساسی دارد (بوردیو، ۱۳۹۰: ۱۶۸-۱۸۱ و ۳۹۳ و همان، ۱۳۹۶: ۱۰۹-۱۱۰). انتقال سرمایه اقتصادی از نسلی به نسل دیگر و از طریق ارث صورت می‌گیرد، اما انتقال سرمایه فرهنگی از طریق عادت‌واره‌ها انجام می‌شود (نک: بوردیو، ۱۳۸۰:

۶۳-۶۴ و ۲۲۱-۲۲۲). عادت‌واره‌ها علاوه بر این که «تفاوت‌یافته» اند، می‌توانند «تفاوت‌گذار» نیز باشند (بورديو، ۱۳۸۰: ۳۵). وی با منطبق دانستن سرمایه‌های فرهنگی با مجموعه‌ای از داشته‌های فکری - که توسط نظام آموزشی تولید می‌شوند یا از طریق خانواده انتقال می‌یابند، سرمایه‌های فرهنگی را در وضعیت‌های پایدار ذاتی (استعدادها) و وضعیت‌های پذیرفته‌شده و نهادینه‌شده اجتماعی خلاصه می‌کند؛ وضعیت‌هایی که حاصل نظام‌های آموزش و خانواده هستند (صیادانی و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۱۵). بورديو ابعاد سرمایه فرهنگی را به صورت ذیل تقسیم‌بندی می‌کند (Bourdieu, 1990:110-116):

۱-۲-۲. سرمایه فرهنگی درونی‌شده یا تجسم‌یافته (Embodied Cultural capital)

دانشی است که آگاهانه از طریق اجتماعی شدن به دست می‌آید و نمی‌توان «از راه هدیه، خرید و یا مبادله به دیگری منتقل کرد» (شارع‌پور و خوش‌فر، ۱۳۸۱: ۱۳۷).

این بعد از سرمایه فرهنگی، «در فرد عجین و از اجزای او می‌شود؛ بنابراین نمی‌تواند به طور آنی انتقال یابد» و «می‌تواند با سرمایه‌گذاری زمان، در شکل‌گیری یادگیری افزایش یابد» (نوغانی، ۱۳۸۳: ۱۳۷ و قاسمی و نامدار جویمی، ۱۳۹۳: ۱۰).

۲-۲-۲. سرمایه فرهنگی عینیت‌یافته (Objective Cultural capital)

به طور خلاصه، تمامی اشیا و کالاهای فرهنگی را «سرمایه فرهنگی عینی» گویند. «از ویژگی‌های بارز این نوع سرمایه، قابل‌انتقال بودن آن است». «این سرمایه به نوعی در شکل اقتصادی هم مطرح است و می‌تواند جنبه نمادین آن نیز حفظ شود... اما خصلت اساسی این سرمایه در این است که اثر آموزشی بر دارندگان آن می‌گذارد» (نک: شارع‌پور و خوش‌فر، ۱۳۸۱: ۱۳۷ و نک: تاج‌بخش، ۱۳۸۱: ۱۴۳).

۳-۲-۲. سرمایه فرهنگی نهادینه‌شده (Institutionalized Cultural Capital)

این نوع سرمایه به کمک ضوابط اجتماعی انجام می‌گیرد و موجب دستیابی افراد به عناوین و موقعیت‌های اجتماعی می‌شود. سرمایه فرهنگی نهادینه‌شده به صورت عناوین، مدارک تحصیلی، موفقیت در مسابقات ورودی و... به استعدادهای افراد عینیت می‌بخشد (چاوش‌باشی، ۱۳۹۷: ۴۳-۴۴ و شویره و فونتین، ۱۳۸۵: ۹۷). «غالب صاحب‌نظرانی که درباره سرمایه فرهنگی در اندیشه بورديو قلم زده‌اند عمده‌ترین عنصر سرمایه را عادت‌واره یعنی سرمایه فرهنگی درونی‌شده قلمداد کرده‌اند» (مؤید حکمت، ۱۳۹۵: ۳۴).

بورديو در کتاب وارثان اشاره می‌کند که فرادستان به علت در اختیار داشتن سرمایه فرهنگی، اقتصادی و یا سرمایه اجتماعی «می‌توانند در نظام آموزشی، سرمایه فرهنگی و یا در کاربایی از موفقیت برخوردار شوند. در مقابل فرودستان که از نظر گونه‌های مختلف سرمایه ضعیف هستند، از فرصت‌های کمی برخوردارند» (مؤید حکمت، ۱۳۹۵: ۵۵).

اما از آن‌جا که معمولاً استثنائاتی هم وجود دارد و در هر میدان (Champ/field) افرادی هستند که با انجام کنش‌ها و اعمالی خلاف عادت، از قوانین و محدودیت‌ها تجاوز می‌کنند، بورديو نیز بیان می‌کند که در طبقه‌بندی‌ها همواره افرادی بوده‌اند که توانسته‌اند خود را از زیر سلطه خلاص کرده و از چنگ طبقه‌بندی‌های مشروع رها سازند (بورديو، ۱۳۹۶: ۲۱-۲۲).

از جمله این کنش‌ها می‌توان به نوشتن زنان در جامعه‌ای اشاره کرد که مردان ابزار نوشتن را به دست گرفته‌اند؛ اما زنان در این موضوع با محدودیت مواجه‌اند. در چنین جامعه‌ای نویسندگی زنان به‌عنوان شیوه‌ای از عصیان و سرکشی علیه آداب و سنن جامعه محسوب می‌شود. زنانی که به دنبال تبیین ذات زنانه، تصویر دنیای درونی و بیان دیدگاه‌هایشان برای دستیابی به هویت ازدست‌رفته‌شان برمی‌آیند (غلامی و همکاران، ۱۴۰۱: ۳۴).

این مطلب را به‌عنوان پلی برای ورود به موضوع نویسندگی در رمان «الراویات» نوشته مها حسن قرار می‌دهیم.

۲-۳. مها حسن

رمان‌نویس کرد، اهل سوریه و متولد سال ۱۹۶۶ در حلب است. تحصیلات خود را تا مقطع لیسانس در حلب گذراند و در رشته حقوق از دانشگاه حلب فارغ‌التحصیل شد (فؤاد، ۲۰۱۵). نام مها حسن در سال‌های ۲۰۱۱ و ۲۰۱۵ از طریق دو رمان «حبل سری» و «الراویات» در لیست بلند جایزه عربی بوکر قرار گرفته است (حسن، ۲۰۲۲).

وی بسیار شیفته و شیدای نوشتن است و معتقد است که برای نوشتن زاده شده است، با شخصیت‌های رمان‌هایش زندگی می‌کند و آن‌ها را از دل جامعه و از ارتباطش با افراد مختلف و از روزمرگی‌هایش می‌گیرد (فؤاد، ۲۰۱۵). طبیعتاً مها حسن نیز در جامعه مردسالار طعم تفاوت‌های طبقاتی را چشیده و نسبت به این تبعیض‌ها و ظلمی که به قشر زنان در جامعه می‌شود معترض است؛ لذا به دنبال احیای حقوق ازدست‌رفته زنان جامعه برآمده و می‌خواهد با نوشتن، صدای اعتراضشان را به گوش جهانیان برساند. او - که همیشه غرق در شخصیت‌های رمان‌های خود است - بیان می‌کند که از این تجربه‌اش در رمان «الراویات» سخن گفته است.

۲-۳-۱. الراویات

مها حسن در «الراویات» با ذات زن سروکار دارد. وی ذات کنشگر و ذات منفعل را از آن زن می‌داند که می‌تواند جهان ویژه‌اش را خلق کند و در پی تعالی خود باشد.

«الراویات»، یک رمان متفاوت و زنانه است که دنیای زن موضوع اصلی آن به شمار می‌رود. در حقیقت مها حسن در این رمان نشان می‌دهد که آگاهی با نوشتن میسر می‌شود و زنان با نوشتن و کسب آگاهی می‌توانند از سلطه نمادین مردان خارج شده و جهانشان را مطابق میلشان بسازند. نویسنده، رمان خود را به سه داستان تقسیم می‌کند و پیوند و ارتباطی که میان آن‌ها برقرار است این است که زنان از واقعیت زندگی خود و یا زندگی مورد علاقه‌شان سخن می‌گویند و برخی از شخصیت‌ها مانند شخصیت خود نویسنده در هر سه روایت حضور دارند.

۲-۳-۲. خلاصه رمان

اولین داستان با عنوان «جلد الحیة» درباره زنی - به نام ابدون - است که شیفته مطالعه و نوشتن است؛ اما برای گذران زندگی خود ناچار در انبار یک شرکت کار می‌کند. ابدون به پیشنهاد ساباتو (نام‌های مستعار آن دو است) به مدت سه ماه در ازای دریافت حقوق دست از کار می‌کشد و به نوشتن رمان می‌پردازد. بعد از پایان رمان، آن را برای مطالعه به ساباتو می‌دهد. ساباتو کتاب را به

اسم خودش چاپ می‌کند و با انتشار آن بسیار مشهور و ثروتمند می‌شود. ابدون نیز از شنیدن خبر چاپ کتاب بسیار خوشحال می‌شود و از آن پس هم‌چنان به نوشتن ادامه می‌دهد.

در روایت دوم با عنوان «حور العین»، ساباتو به پیشنهاد دوستش به روستای «حور العین» می‌رود تا با فراغ بال رمان بعدی خودش را نیز بنویسد. در آنجا با دختری به نام دیبه - که او را لویز می‌خواند- آشنا می‌شود. لویز هم عاشق نوشتن و مطالعه است؛ اما نوشته‌های خود را پنهان می‌کند تا کسی آن‌ها را نبیند. ساباتو در طول داستان با لویز ازدواج می‌کند. لویز با فراهم شدن شرایط، به صورت ناشناس کتاب خود را درباره «حور العین» با نام مستعار فریده‌پاشا منتشر می‌کند و سروصدای زیادی به پا می‌کند. فریده نام دوست دیبه است که همه گمان می‌کنند خودکشی کرده است، در صورتی که به‌خاطر نافرمانی از دستور پدرش، -که می‌خواست به اجبار او را برای ادامه تحصیل به آمریکا بفرستد- در خانه زندانی شده است. فریده هم در همان اتاق کوچک، خود را به نوشتن درباره آینده مشغول کرده است.

در روایت سوم با عنوان «مقهی شهرزاد»، آلیس دختر دیبه، فعالیت‌های بسیاری در زمینه حقوق زنان دارد. وی برای ملاقات با علیا (که او نیز یکی از فعالان این حوزه است) به مصر می‌رود و در آنجا با شخصیت‌های هنری و فرهنگی و نویسندگان زیادی ملاقات می‌کند. فریده که سال‌ها به دنبال آلیس بوده است او را در کنسرتی شرقی در پاریس پیدا می‌کند و با دادن نوشته‌های دیبه به آلیس و حمایت مالی از او کمک می‌کند تا مکانی را فراهم آورند تا زنان و حتی مردان که دچار جراحت‌های روحی شده‌اند در آنجا گرد هم آیند و به التیام زخم‌های خود بپردازند. آن‌ها در «کافه شهرزاد» جهانی کوچک ساخته‌اند تا زنان هرگونه که دوست دارند -فارغ از هویت و نژاد و جنسیت- اوقات خود را سپری کنند.

۳. تحلیل رمان

۳-۱. نویسندگی در جایگاه سرمایه

مها حسن در «الراویات» با مهارت تمام، به نویسندگی به‌عنوان سرمایه‌ای فرهنگی، توجه کرده است و شخصیت‌ها اعم از زن و مرد در داستان‌ش به گونه‌ای ترسیم شده‌اند که هر یک به‌نوعی در پی کسب سود از طریق نویسندگی برآمده‌اند. بسامدی اهتمام نویسنده در رمان به این موضوع تا حدی است که می‌توان گفت مرکز توجه و محور اصلی رمان، نوشتن است. این حجم از بسامدی تمرکز نویسنده بر نویسندگی، با استفاده از ظرفیت داستان و در جهت آگاهی‌بخشی به مخاطب و ترغیب او از طریق خلق دنیای ممکن در رویارویی با دنیای واقع صورت گرفته است. در ذیل نمونه‌هایی از این موضوع ذکر می‌شود:

زمانی که میشیل به ساباتو گفت: «القيمة الحقيقية لأحدنا هي في الأثر الذي يتركه خلفه، لا في المال والسلطة» (ارزش واقعی هر یک از ما، در اثری است که از خود به‌جای می‌گذارد، نه در مال و قدرت) (حسن، ۲۰۱۴: ۸۵). از آن لحظه بود که ساباتو آرزو می‌کرد کار بزرگی در زمینه رمان انجام دهد (همان): «منذ تلك اللحظة، كان يحلم، رغماً عنه بأن يفعل شيئاً مهماً في مجال الرواية، ليصق في وجه ميشيل ويرد اعتباره» بنابراین ساباتو بر سر دستیابی به شهرت و نویسندگی با میشیل درگیر رقابت شد و زمانی که کتاب ساباتو چاپ شد میشیل به او گفت: «أنت بطل حقيقي، اعذرنی لأنني كنت أجهل

قدرک» (تو یک قهرمان واقعی هستی، مرا ببخش که قدرت را نمی‌دانستم) و ساباتو با شنیدن این جملات احساس فخر می‌کند (حسن، ۲۰۱۴: ۸۷)؛ بنابراین به سود مورد نظر خود از طریق نویسنده‌گی دست می‌یابد. همچنین سرخورده‌گی ساباتو از اینکه فردی دیگر توانسته است درباره «حور العین» رمانی را بنویسد ولی او نتوانسته است نشان از وجود رقابت بر سر نویسنده‌گی دارد (همان: ۱۲۰-۱۱۹).

۳-۱-۱. عوامل مؤثر در سرمایه نویسنده‌گی

۳-۱-۱-۳. حجم (volume)

در طول رمان مشاهده می‌شود که نویسندگان از حجم بالای نوشتن خود صحبت می‌کنند. بدون همیشه با شخصیت‌های داستان‌های خود به سر می‌برد؛ (همان: ۱۲)، «اكتب و كأنی ثور فلاحه. اكتب و أبعثر الأوراق» ([چنان یک‌ریز] می‌نویسم که گویی گاو شخم‌زن هستم. می‌نویسم و برگه‌ها را پراکنده می‌کنم) (همان: ۵۵)، «شهران، لأفعل سوی الكتابة» (دو ماه است که فقط و فقط می‌نویسم) (همان: ۷۰)، «نكتب من دون توقف، كما لو أننا اتفقنا على أن نكتب، حتى الثمالة! حتى الفناء!» (بی‌وقفه می‌نویسیم، گویا به تفاهم رسیده‌ایم که بنویسیم تا آخرین نفس تا پای جان) (همان: ۷۸) دیبه، داستان‌هایی را که با فریده روایت می‌کرده‌اند، به قلم می‌آورد؛ «أنا أكتب هذا الآن، لو تخيلين حجم الأوراق لدی!» (همین الآن دارم می‌نویسم، فکرش را هم نمی‌کنی برگه‌هایم چقدر [زیاد] شده) (همان: ۹۹)، فریده نیز از زمانی که توسط پدرش حبس و از دیبه جدا شد، دست به نوشتن برد؛ «أنا أيضا أكتب، منذ فراقنا، منذ خمس سنوات» (من هم از وقتی که جدا شده‌ایم در این پنج سال می‌نویسم) (همان)، انیس و راما اعتراف می‌کنند که از کودکی بسیار و به صورت پنهانی می‌نوشته‌اند (۱۵۳ و ۱۸۸)، همچنین نمونه‌هایی دیگر از این دست در سراسر «الراویات» به چشم می‌خورد (۲۲، ۷۸، ۹۸، ۹۹، ۱۱۰ و ...).

۳-۱-۲. ترکیب (composition)

عامل دیگری که بوردیو آن را مؤثر در سرمایه می‌داند، ترکیب است. با مطالعه رمان مشاهده می‌کنیم که رمان‌نویسان و راویان تا زمانی که تک‌به‌تک‌اند، به صورت پنهانی می‌نویسند و اراده و انگیزه‌ای هم در جهت انتشار آن ندارند. بدون می‌گوید: «جمعت الأوراق التي كتبتها، والتي كانت موزعة هنا وهناك، وكانت كثيرة فحشرتها، في الفرشة» (نوشته‌هایم را که این‌جا و آن‌جا پراکنده شده بود جمع کردم. خیلی زیاد بود، آن‌ها را یک‌جا داخل تشک جای دادم) (حسن، ۲۰۱۴: ۷۱). سایر راویان نیز در ابتدا بنا به شرایط جامعه اعتماد به نفس کافی برای نشر نوشته‌های خود نداشتند و سعی می‌کردند نوشته‌هایشان را از دسترس دیگران دور نگه دارند. انیس که از رفتار مستبدانه مادرش و سرکوفت‌های او در خانه رنج می‌برد، کاملاً اعتماد به نفسش را از دست داده است: «أخاف أرتجف من فكرة أن يراني أحد كما أنا، بيني وبينی، يأتيني صوت أمی على الفور: أنت لا تصلحين لأی شیء» (می‌ترسم، فکر این که کسی مرا آن‌طور که هستم ببیند مرا به لرزه می‌اندازد، وقتی با خودم تنها هستم فوراً صدای مادرم را می‌شنوم که می‌گوید: تو به هیچ دردی نمی‌خوری) (همان: ۱۵۳) لذا با فکر اینکه کسی آن‌ها را درک نمی‌کند و یا استعداد انجام کاری را ندارند، از نشر نوشته‌هایشان خودداری می‌کنند؛ «سيقول لی القراء: ها أنت روائية؟ ثم يضيفون عبارات لاذعة. لا، سأخفي طويلاً هذه المخطوطات التي

آراکمه‌ها منذ عشرين سنة. ليعرفوا أنني أكتب، حين أموت ولينشروا كتاباتي إن أرادوا، لن أرى نظرة أحد، ولن أسمع عبارات النقد والتقزيم، إذ ربما لا أصلح لأى شىء» (حسن، ۲۰۱۴: ۱۵۳) طبیعی است در چنین حالتی که راویان به صورت جداگانه و بی اطلاع از وجود یکدیگر هر کدام به تنهایی و برای دل خود فعالیت می کنند، به مراتب دیرتر به هدف می رسند نسبت به زمانی که تعداد راویان در سطح جامعه از فراوانی نسبی بالایی برخوردار باشد و بتوانند نوشته های خود را به چاپ برسانند و نسبت به نوشته ها و اندیشه های یکدیگر اطلاع داشته باشند؛ زیرا در حالت دوم نویسندگان از یکدیگر الگو می گیرند و نسبت به افکار و دغدغه های دیگر زنان نیز آگاه می شوند. زمانی که دیبه رمان ساباتو - که در واقع نوشته ابدون است ولی توسط ساباتو به چاپ رسیده - را می خواند از او الگو می گیرد و به انتشار نوشته هایش فکر می کند. «انه یکتب الروایة. یعنی مثلنا، لکننا لم ن فکر یوما بشر ما نخترع من حکایات ... فلماذا لا نقل هذه الأحلام لغیرنا، ربما ثمة بنات مثلنا، یحتجن إلى أحلامنا، حتی یتعلمن أن تكون لهن أحلامهن الخاصة؟» (او رمان می نویسد؛ یعنی مثل ما. ولی ما هیچ وقت به انتشار داستان های خودمان فکر نکرده ایم... چرا این آرزوها را به دیگران منتقل نکنیم، شاید دخترانی باشند که به آرزوهای ما نیاز داشته باشند تا یاد بگیرند که آن ها نیز آرزوهای خاص خود را داشته باشند) (همان: ۱۰۸). یا مانند علیا و آلیس که از طریق فضای مجازی با یکدیگر آشنا شدند و زمانی که متوجه نقاط اشتراکشان شدند، در فضای مجازی (همان: ۱۵۷) و به دنبال آن به صورت حضوری شرایطی را فراهم کردند تا افکار و اندیشه های خود را به دیگران و به ویژه زنان انتقال دهند.

همچنین در حالت دوم زمانی که نویسندگان آثار خود را منتشر می کنند، از وجود یکدیگر آگاه هستند و در جامعه شناخته می شوند؛ لذا می توانند با سایر افراد هم نوع و همچنین با افراد سایر گروه ها ارتباط برقرار کنند، با آن ها هم فکری کنند و از آن ها ایده بگیرند: «هناک تعرفت ألیس إلى أصحاب علیا: متقفون ونشطاء فی هیئات وتجمعات مختلفة» (آنجا آلیس با دوستان علیا از جمله افراد فرهیخته و فعال در گروه ها و انجمن های گوناگون آشنا شد) (حسن، ۲۰۱۴: ۱۶۲). یا زمانی که فریده آلیس را پیدا کرد (همان: ۱۷۶) و در جهت دستیابی به هدفشان، در کنار دیگر زنان راوی و هنرمند در «کافه شهرزاد» گرد آمدند و هر کدام مسئولیتی را بر عهده گرفتند (همان: ۱۷۷-۱۷۹).

مورد دیگر در خصوص انباشت سرمایه ها، موضوع بهار عربی در مصر است که نوشته های زیاد بر در و دیوار شهر، همچون سرمایه هایی بودند که کثرتشان بر در و دیوار چهره ای انقلابی به شهر داده بود و تأثیر بسیاری بر پیروزی مردم مصر داشت. «جالت ألیس فی شوارع القاهرة، والتقطت صور الكتابات علی الجدران، وأدهشتها لوحات الغرافیتی» (آلیس در خیابان های قاهره می چرخید، نوشته ها را بر دیوارها می دید و از تابلوهای گرافیکی شگفت زده شده بود) (همان: ۱۶۴)، «کانت تلک الرسومات الملونة والکتابات تشعرها بالأمان، بشکل غامض، وتمنحها طاقة إيجابية ضد الخوف والقلق والموت» (آن تصاویر رنگارنگ و نوشته ها به گونه ای مبهم به او احساس امنیت می داد و یک انرژی مثبت در مقابله با ترس و نگرانی و مرگ به او تزریق می کرد) (همان: ۱۶۶). همچنین نوشته های زیادی که فریده خطاطی کرده بود و با نورپردازی خاصی بر ساختمان «کافه شهرزاد» به نمایش می آمد که نگاه هر رهگذری را به خود جلب می کرد. این نوشته ها نیز سرمایه هایی بودند که کثرتشان سبب می شد حداقل یکی از آن عبارات بر رهگذران اثر بگذارد و آن را به دیگران انتقال دهند. (همان:

(۱۷۹). از این رو این نوشته‌ها زمانی که در حجم و تعداد بالا نوشته شوند - نسبت به زمانی که تعداد جملات اندک باشد - امکان بیشتری وجود دارد که برخی از آن‌ها به چشم رهگذران بیاید و بر آن‌ها تأثیر بگذارد؛ زیرا با توجه به سلیقه‌های مختلف افراد، امکان این‌که از بین تعداد زیاد عبارات، یک یا چند عبارت بر دل آن‌ها بنشیند بیشتر است. همچنین از آن‌جا که حجم بالای جملات بر تعداد بیشتری از افراد اثرگذار خواهد بود می‌توان گفت فراوانی نسبی آن هم بیشتر شده و این افراد در مکان‌های مختلفی جملات و عبارات را نقل خواهند کرد و درباره آن به بحث و گفت‌وگو خواهند پرداخت، لذا هم افکار و اندیشه‌های آلیس و گروه همراهش در گوشه‌وکنار شهر - و چه بسا جهان - پخش خواهد شد و هم افراد بیشتری با «کافه‌شهرزاد» آشنا خواهند شد و آلیس و همراهانش را در دستیابی به هدف خود یاری خواهند داد.

۳-۱-۳. مسیر (trajectory)

یکی دیگر از عوامل مؤثر در سرمایه از نظر بوردیو، عامل مسیر یا قابلیت تبدیل سرمایه‌هاست. ساباتو با پرداخت مبلغی پول و چاپ کتاب ابدون، سرمایه اقتصادی خود را به سرمایه فرهنگی نهادینه‌شده (کسب عنوان نویسنده‌گی) و همچنین سرمایه نمادین (شهرت) تبدیل کرد. «أحدث کتابی ضجة كبيرة، ترجمت، دعوات سفر مؤتمرات للرواية محاضرات ورشات كتابية ندوات تلفزيونية كاميرات صحافة» (حسن، ۲۰۱۴: ۹۳)، «والشهرة التي حصلت عليها، فصيرتني كائناً آخر» (و شهرتی که به دست آوردم، مرا به موجود دیگری تبدیل کرد) (همان) ابدون پول (سرمایه اقتصادی) خود را که از ساباتو گرفته بود، در جهت نوشتن رمان صرف کرد (همان: ۳۵-۳۶) فریده نیز ثروتی را که از پدرش به ارث برده بود، در اختیار آلیس و دیگر دوستانش قرار داد که در «کافه شهرزاد» و در جهت رسیدن به اهداف راویان رمان حرکت می‌کردند و یکی از این اهداف نوشتن و روایت کردن (کتبی و شفاهی) بود (همان: ۱۷۶).

۳-۲. نویسنده‌گی؛ سرمایه‌ای فرهنگی

با توجه به تعریفی که از سرمایه فرهنگی ارائه دادیم، نویسنده‌گی را می‌توان به منزله دانش، مهارت و نوعی امتیاز تلقی کرد که پایگاه بالاتری به شخص می‌دهد؛ رمان‌نویسان در این رمان به دنبال این هستند که تا قبل از مرگشان سرگذشت قهرمانان داستان‌هایشان را بنویسند و مطالبشان را به دیگران انتقال دهند: «أحياناً أخاف أن أموت، وتبقى هذه القصص مدفونة تحت الشجرة» (گاهی می‌ترسم بمیرم و این داستان‌ها زیر درخت مدفون بمانند) (همان: ۹۹). همچنین آلیس زمانی که نوشته‌های مادرش دیبه به دستش رسید، قبل از آن‌که آن را محو کند، ده‌ها مرتبه خواند و به‌خوبی به حافظه‌اش سپرد (همان: ۱۷۹)؛ بنابراین نویسنده‌گی دانشی است که به دیگران انتقال می‌یابد. از طرفی مهارتی است که در طول زمان و با تمرین و ممارست قابل یادگیری است: «سأورثه حكاياتي الكثيرة. وأعلمه كيف يتخيل حكايات جديدة» (داستان‌های بسیار خود را برای او به ارث می‌گذارم و به او می‌آموزم که چگونه برای ساختن داستان‌های جدید خیال‌پردازی کند) (همان: ۱۱۱). ساباتو که کتاب ابدون را چاپ کرده بود، چون به اسم خودش چاپ شده بود جایگاهش در جامعه نسبت به قبل بسیار بالاتر رفت: «و الشهرة التي حصلت عليها، فصيرتني كائناً آخر، كائناً خارجياً، لايهتم الناس كثيراً بما كتب، بل يتقربون منه لتعلم وصفة النجاح، والشهرة» (شهرتی که به دست

آوردم مرا به موجود دیگری تبدیل کرد، موجودی خارجی که مردم زیاد به نوشته‌هایش توجه نمی‌کنند؛ بلکه به او نزدیک می‌شوند تا نسخه موفقیته و شهرت را از او بیاموزند (حسن، ۲۰۱۴: ۹۳).

در طول داستان مشاهده می‌کنیم که زنان نویسنده با نویسندگی عجین شده‌اند و نویسندگی به‌صورت خلق‌وخوی آن‌ها درآمد است و در هر حالتی آمادگی لازم را برای نوشتن دارند. مها حسن به‌عنوان راوی و خالق اثر، در دل داستان حرکت می‌کند تا هرکجا لازم باشد عقده‌گشایی کند (حسن، ۲۰۱۴: ۱۸۰). وی درباره همراهی با شخصیت‌هایش می‌گوید: «وَأَنَا أَعِيشُ دَاخِلَ الرِّوَايَةِ، أَصْطَحِبُ أَبْطَالِي مَعِي أَيْنَمَا حَلَلْتُ» (من در درون رمان زندگی می‌کنم، هر جا می‌روم قهرمانانم را همراه خود می‌برم) (همان: ۷). شخصیت بدون نیز - که همان مها حسن آن را بر عهده دارد - غرق در رمان‌های خود است: «أَحْيَانًا أَشْعُرُ بِأَنَّيْ أَفْعَلُ أَشْيَاءَ مِنْ خَارِجِ الْوَاقِعِ، أَتَصْرَفُ وَكَأَنَّيْ نَائِمَةٌ أَوْ غَائِبَةٌ عَنِّي لَا أَسِيطِرُ عَلَيَّ سُلُوكِي، وَكَأَنَّيْ أَسْتَعِيرُ جَسَدِي، بَيْنَمَا عَقْلِي فِي مَكَانٍ آخَرَ» (گاهی احساس می‌کنم که چیزهایی غیرواقعی انجام می‌دهم، به‌گونه‌ای رفتار می‌کنم گویا که خواب هستم یا در خودم نیستم. به رفتارم تسلط ندارم، گویا جسمم را به عاریت گرفته‌ام درحالی که عقلم جای دیگری است) (همان: ۱۹). دیبه نیز این عادت‌واره را با خود دارد: «حَتَّى فِي أَحْلَامِهَا، تَقُولُ جَمَلًا ذَكِيَّةً وَمَبْدَعَةً» (همان: ۱۱۱). همچنین در صفحات ذیل از رمان «الراويات» می‌توانیم این نوع عبارات را ببینیم: (۷، ۸، ۱۲، ۲۱، ۳۵، ۷۱ و...): بنابراین با توجه به تعریفی که از سرمایه فرهنگی درونی شده داشتیم، می‌توانیم نویسندگی را در این مقوله جای دهیم که به عادت‌واره در شخصیت رمان‌نویسان تبدیل شده است و با مرور زمان و از طریق آموزش نیز قابلیت انتقال دارد: «أَنْتَ مَعْلَمْتِي لِلْقَصِّ وَالسَّرْدِ» (همان: ۱۲۳). همچنین در صفحات ۱۲۶، ۱۲۷، ۱۲۸ و... می‌توان نمونه‌هایی را از این دست مشاهده کرد؛ اما باید دقت داشته باشیم که نویسندگی در بعد درونی‌شده آن را نمی‌توان از طریق ارث و یا هدیه و مبادله به دیگری منتقل کرد؛ همچنان که آلیس نوشته‌های مادرش (بعد عینیت‌یافته) را - که فریده به‌عنوان ارث به او داده بود - پاره کرد؛ اما آن را با دل و جان به حافظه‌اش سپرد (همان: ۱۷۹). یا زمانی که بدون نوشته‌ها را به ساباتو داد، ساباتو فقط بعد عینیت‌یافته آن را دریافت کرد، اما بعد درونی‌شده نویسندگی را هرگز به دست نیاورد؛ «وَلَكِنْ غِيَاةٌ وَسَطْحِيَّةٌ مَنَعَاهُ مِنْ اكْتِشَافِ رُوعَةِ حُورِ الْعَيْنِ» (اما سطحی‌نگری او مانع از کشف زیبایی «حور العين» شد) (همان: ۱۱۹).

با توجه به این مطلب می‌توانیم نویسندگی را از بعد «سرمایه فرهنگی عینیت‌یافته» نیز بررسی کنیم؛ زیرا می‌تواند به‌صورت کتاب و نوشته به مرحله چاپ و نشر برسد. این بعد از سرمایه نویسندگی، می‌تواند هم «سرمایه اقتصادی» به دنبال داشته باشد و هم می‌تواند «سرمایه نمادین» برای نویسنده به ارمغان بیاورد؛ چنانکه ساباتو بعد از چاپ کتاب به نام خود به چنین سرمایه‌هایی دست یافت: «الْخَبْرُ يَتَحَدَّثُ عَنِ مَوْثَرِ صَحَافِي مَعَ الرِّوَايَةِ، صَاحِبِ الرِّوَايَةِ الْأَكْثَرَ مَبِيعًا لِهَذَا الْمَوْسَمِ، وَالذِّي تَخَطَّتْ مَبِيعَاتُهُ رَقْمًا قِيَاسِيًّا لِمَبِيعَاتِ الرِّوَايَةِ فِي السَّنَوَاتِ الْخَمْسِ الْأَخِيرَةِ، مَوْثَرٌ يَلِيهِ حَفْلُ تَوْقِيعِ» (این خبر از اجلاسی خبری با نویسنده رمان حکایت دارد، نویسنده رمانی که بیشترین فروش در این فصل را

داشته است و فروش آن، رکورد فروش رمان در پنج سال اخیر را شکسته است، اجلاسی که در نهایت به مراسم امضا ختم خواهد شد (حسن، ۲۰۱۴: ۷۹)، اما ابدون که به دنبال کسب مال و شهرت نبود این امتیازات را به ساباتو واگذار کرد؛ «لقد فرّت ابدون من کل هذا البريق السطحي، وترکت لی الجمهور والمجد المزيف والمال» (ابدون از این درخشش سطحی فرار کرد و مردم را و این شکوه صوری و ثروت را برای من گذاشت) (حسن، ۲۰۱۴: ۹۴). کتاب دیبه نیز که به نام فریده پاشا منتشر شد، می‌توانست برای نویسنده چنین سرمایه‌هایی را به دنبال داشته باشد (همان: ۱۱۸)، اما نویسندگان در «الراویات» هدفی والا تر از مال و شهرت داشتند و لذا به دنبال کسب عنوان و مقام (سرمایه فرهنگی نهادینه‌شده) از طریق نویسنده‌گی نبودند: «لیس مهمماً اسم الکاتب علی الغلاف، المهم أن تخرج الحكایات ليقراً العالم، ویتعرف إلى أبطالی... لا یهم أن یكون کاتب الروایة هو أنا أو هو. المهم هو الروایة، لا الروائی» (اسم نویسنده روی جلد کتاب اهمیتی ندارد، مهم این است که داستان‌ها از دل کتاب برآیند تا مردم جهان آن را بخوانند و قهرمانان مرا بشناسند... مهم نیست که نویسنده داستان من باشم یا او (ساباتو)، مهم رمان است نه رمان‌نویس) (همان: ۷۹). زنان «الراویات» فقط می‌خواستند پیامشان به هر نحوی به دیگران منتقل شود تا بتوانند با انتشار افکارشان (همان: ۱۰۲) و آگاه ساختن دیگر زنان، جهانشان را مطابق میل خود بسازند و برای دستیابی به این مهم، از سرمایه-ای که در اختیار داشتند برای بازتولید طبقات اجتماعی به بهترین نحو استفاده کردند.

۳-۳. بازتولید طبقات اجتماعی

در جوامع مختلف «الراویات»، مانند هر جامعه‌ای، افراد چنان درگیر زندگی عادی خود -مطابق فرهنگ مسلط جامعه- شده‌اند که ظلم به زنان و دختران و ضایع ساختن حقوقشان از سوی مردان و حتی از سوی زنان امری طبیعی به شمار می‌رود؛ چنان‌که ساباتو با چاپ کتاب ابدون حقوق او را تباه کرد و با توجیهاتی نامربوط آن را حق طبیعی خود تلقی می‌کرد (همان: ۸۳-۸۲). پدر فریده می‌خواست مطابق میل خود، دخترش را به اجبار برای ادامه تحصیل به آمریکا بفرستد (همان: ۱۰۱) و چون فریده از این کار سرباز زد او را در اتاقی حبس کرد (همان: ۱۲۶). انیس در کودکی از سوی پدرش آزار می‌دید (همان: ۱۴۸) و از جانب مادرش شماتت و سرکوفت می‌شد (همان: ۱۴۹ و ۱۵۲) و در داستان راما که ارافیند نه تنها نتوانست او را درک کند، بلکه با بی‌رحمی او را ترک کرد (همان: ۱۸۷)؛ اما در میان این همه ظلم، زنان و دختران «الراویات» از پای نمی‌نشینند. آن‌ها برای تغییر مسیرشان از قدرت زبان استفاده می‌کنند؛ چنان‌که ذکر کردیم همگی به صورت پنهانی شروع به نوشتن می‌کنند و زمانی که سرمایه‌شان به حجم و فراوانی نسبی بالایی می‌رسد و کتاب‌هایشان نیز منتشر می‌شود، زنان به آگاهی نسبی می‌رسند، قدرتشان زیاد می‌شود و افکار آنها، به فرهنگ مسلط جامعه زنان تبدیل می‌شود. آلیس و علیا با فراهم آوردن شرایط و ایجاد صفحه‌ای مجازی زنان را گرد هم جمع می‌کنند تا با مسائل و دغدغه‌های یکدیگر آشنا شوند (حسن، ۲۰۱۴: ۱۵۸-۱۵۷) و در نتیجه آموزش‌ها گسترش می‌یابد. مشاهده می‌کنیم که با گذشت زمان و استمرار تلاش و آگاهی‌بخشی زنان، جوامع انسانی که روزی به گونه‌ای بود که زنان از نشر نوشته‌هایشان شرم داشتند، اکنون پذیرای زنانی شده است که با اعتمادبه‌نفس کامل و با شناخت نسبت به توانایی‌های خود، وارد اجتماع می‌شوند، انجمنی را با عنوان «فانات من أجل

السلام» (هنرمندانی برای صلح) تشکیل می‌دهند (همان: ۱۵۸) و به‌صورت رو در رو با هنرمندان، نویسندگان و ناقدان بزرگ جهانی ملاقات می‌کنند (حسن، ۲۰۱۴: ۱۶۳). فریده نیز چنان‌که بیان شد اموال و دارایی‌اش را در اختیار آن‌ها قرار می‌دهد و بدین ترتیب «کافه شهرزاد» را آن‌گونه که دوست دارند به‌صورت یک مکان رؤیایی بازسازی می‌کنند (همان: ۱۴۳-۱۳۶ و ۱۷۶) تا همهٔ افراد و به‌ویژه زنان زخم‌خورده بتوانند با مراجعه به آن‌جا و دیدن هم‌نوعان خود به آرامش برسند. افراد تا هر زمان که بخواهند مطابق میل خود و فارغ از هویت و ملیت و جنسیت (همان: ۱۴۱)، به‌دور از ظلم و تبعیض و سرکوفت، آن‌گونه که دوست دارند در جهان کوچک خودساختهٔ «کافه شهرزاد» زندگی می‌کنند، نسبت به خود به شناخت کافی دست می‌یابند (همان: ۱۴۴) و به قدرت و توانایی خود ایمان می‌آورند (همان: ۱۴۸).

۴. نتیجه

بررسی رمان «الراویات» نشان می‌دهد که نویسندگی برای بسیاری از زنان نویسنده در «الراویات» به‌صورت یک عادت‌واره درآمده است که چه بسا از کودکی با خود داشته و با آن خو گرفته‌اند؛ مثل شخصیت خود نویسنده - یعنی مها حسن - و ابدون که به‌گونه‌ای غرق در رمان‌ها و نوشته‌هایشان شده‌اند که واقعیت و خیال را به‌سختی تمییز می‌دهند. همچنین شخصیت‌هایی مثل دیبه، انیس و راما از کودکی عاشق داستان‌سرایی و نوشتن بوده و به‌صورت پنهانی می‌نوشته‌اند. برخی از این نویسندگان نیز مانند فریده، با تمرین و ممارست و در طول زمان توانستند این عادت‌واره را در خود پرورش دهند و به نویسندگی دست یابند. در این راستا عامل مسیر - که همان قابلیت تبدیل سرمایه‌هاست - در سرمایهٔ نویسندگی مؤثر و موفق افتاده و در نتیجهٔ استراتژی‌های تبدیل سرمایهٔ اقتصادی به سرمایهٔ فرهنگی و برعکس، تحرک‌های اریبی در سرگذشت فردی و جمعی بیشتر شخصیت‌های داستان صورت گرفته است.

اما زنان در «الراویات» برای دستیابی به هدف خود به دنبال بعد عینیت‌یافته و نهادینه‌شدهٔ نویسندگی نیستند. اگر چه این دو بعد آن‌ها را در رسیدن به هدف یاری می‌کند؛ اما آن‌ها به این دو بعد از سرمایهٔ فرهنگی اهتمامی نداشته‌اند؛ بلکه تمرکز اصلی آنان بر بعد سوم سرمایهٔ فرهنگی است که بوردیو نیز به آن اشاره کرده و آن را به‌نوعی «عادت‌واره» می‌داند؛ لذا زنان «الراویات» با استفاده از مهارت نویسندگی خود که به‌صورت عادت‌واره درآمده است و با استفاده از قابلیت‌های تبادل، حجم و ترکیب سرمایه، در پی تغییر جهان خود و تغییر فرهنگ غالب جامعه - یعنی همان تبعیض‌های جنسیتی - برمی‌آیند؛ بدین‌منظور ابدون ابتدا با نوشتن بسیار و به‌صورت فردی به تولید دانش و فرهنگ می‌پردازد و چون به حجم قابل قبولی از سرمایه می‌رسد با انتشار این دانش و آگاهی‌بخشی و آموزش به دیگر زنان، دیگران (از جمله دیبه) را نیز با خود همراه می‌سازد. دیبه نیز که عادت‌وارهٔ نوشتن بسیار را از کودکی با خود دارد با دیدن کتاب ابدون، تشویق شده و یاد می‌گیرد که نوشته‌هایش را منتشر کند. از طرفی آلیس با ایجاد مکانی برای زنان کمک می‌کند تا گرد هم آیند و با همکاری علیا در فضای مجازی بستری برای پیوستن افراد به‌ویژه زنان، از سراسر جهان فراهم می‌نمایند. بدین ترتیب زنان در معرض آگاهی‌بخشی و

۶۱ نویسنده‌گی؛ سرمایه فرهنگی زنان در رمان «الراویات» نوشته مها حسن (با نگاهی به نظریه «انواع سرمایه» پی‌یر بوردیو)

آموزش قرار می‌گیرند و چون به فراوانی نسبی بالایی می‌رسند، قدرت فرهنگی را به‌دست گرفته و جهان خود را آن‌گونه که دوست دارند بازتولید می‌نمایند و در نهایت، انجمنی متشکل از زنان و مردان با عنوان «هنرمندانی برای صلح» تشکیل می‌دهند که فریده نیز سرمایه اقتصادی خود را در اختیارشان قرار می‌دهد. بارزترین نمود بازبایی طبقات اجتماعی زنان «الراویات» در فراهم آمدن «کافه شهرزاد» است که زنان هنرمند با تکیه بر هنر و استعداد خود آن‌گونه که دوست دارند آن‌جا را به‌عنوان جهانی کوچک برای خود ساخته و بدون هیچ ترسی از قضاوت شدن و سرزنش، داستان‌های زندگی‌شان را بازگو می‌کنند و بهشتی را که همیشه در ذهن خود تصور می‌کردند، در کافه شهرزاد به‌صورت علنی زندگی می‌کنند.

منابع

احمدی، محمد نبی و ادیس محمدی (۱۴۰۱)، «خوانش جامعه‌شناختی رمان شرفة العار با تکیه بر سرمایه و منش کنشگران اجتماعی در میدان تولید فرهنگی»، *ادب عربی*، ۱۴، ۱، ۶۵-۸۶
اکبری، امین (۱۳۸۳)، نقش سرمایه در مشارکت: بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی سیاسی، اجتماعی (مطالعه موردی: روستای فارسینج از توابع سنقر)، دانشگاه تهران، دانشگاه علوم اجتماعی.
الجائزة العالمية للرواية العربية (بی‌تا)، «مها حسن»، <https://www.arabicfiction.org/en/node/133>
بوردیو، پی‌یر (۱۳۹۶)، *درسی درباره درس/درس/افتتاحیه کرسی جامعه‌شناسی در کلتور دوفرانس، ناصر فکوهی*، چاپ سوم، تهران، نی.

_____ (۱۳۹۰)، *تمایز؛ نقد اجتماعی قضاوت‌های ذوقی*، حسن چاوشیان، چاپ اول، تهران، ثالث.

_____ (۱۳۹۶)، *انسان آکادمیک*، علی‌رضا کاویانی، چاپ اول، تهران، پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.

_____ (۱۳۸۰)، *نظریه کنش*، سیدمرتضی مردیها، چاپ اول، تهران، نقش و نگار.

بونویتز، پاتریس (۱۳۹۰)، *درس‌هایی از جامعه‌شناسی پی‌یر بوردیو*، ترجمه جهانگیر جهانگیری و حسن‌پور سفیر، تهران، آگه.

تاج‌بخش، کیان (۱۳۸۴)، *سرمایه اجتماعی، اعتماد، دموکراسی و توسعه*، ترجمه افشین خاک‌باز و پویان، تهران: شیرازه.

جنکینز، ریچارد (۱۳۸۵)، پی‌یر بوردیو، ترجمه لیلا جوافشانی و حسن چاوشیان، تهران، نی.

چاوش باشی، فرزانه (۱۳۹۷)، *سرمایه فرهنگی و رشد اقتصادی*، تهران، نورا.

حسن، مها (۲۰۱۴)، *الراویات*، لبنان، بیروت، دار التنویر.

_____ (۲۰۱۸)، *مترو حلب*، لبنان، بیروت، دار التنویر.

_____ (۲۰۲۲)، «من هی مها حسن»، <https://www.arageek.com/bio/maha-hassan>

خوش‌آمدی، مرتضی (۱۳۸۸)، *گفتمان، فقر، قدرت: با تمرکز بر جامعه‌شناسی زبان بوردیو*، تهران، بینش‌نو.

شارع‌پور، محمود و غلامرضا خوش‌فر (۱۳۸۱)، «رابطه سرمایه فرهنگی با هویت اجتماعی جوانان»، *نامه علوم اجتماعی*، ۲۰، ۱۳۳-۱۴۷.

شوپره، کرسیان و اولیویه فونتن (۱۳۸۵)، *واژگان بوردیو*، ترجمه مرتضی کتبی، تهران، نشر نی.

صیادانی، علی و همکاران (۱۴۰۰)، «جلوه‌های تمایز در رمان اللص و الکلاب بر اساس الگوی جامعه‌شناختی پی‌یر بوردیو»، *ادب عربی*، ۱۳، ۴، ۱۰۹-۱۲۸.

غلامی، سنا و همکاران (۱۴۰۱)، «نقد و تحلیل سنت نوشتاری زنانه در چهار رمان زنانه الجزایری بر نظریه البین شوالتر»، *ادب عربی*، ۱۴، ۳، ۷-۴۸.

فاین، بن (۱۳۸۵)، *سرمایه اجتماعی و نظریه اجتماعی*، ترجمه محمد کمال سروریان، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی.

فؤاد، عماد (۲۰۱۵)، «مها حسن: ولدت لآروی»، <https://thaqafat.com/2015/09/28011>

فکوهی، ناصر (۱۳۸۱)، *تاریخ اندیشه و نظریه‌های انسان‌شناسی*، تهران، نشر نی.

قاسمی، یارمحمد و احسان نامدار جویمی (۱۳۹۳)، «بررسی رابطه سرمایه فرهنگی و سرمایه نمادین فرهنگی»، *فرهنگ/یلام*، ۱۵، ۴۴ و ۴۵، ۷-۲۱.

مؤید حکمت، ناهید (۱۳۹۵)، *سرمایه فرهنگی: درآمدی بر رویکرد نظری و روش‌شناسی پیر بوردیو*، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

نوغانی، محسن (۱۳۸۷)، تأثیر نابرابری سرمایه فرهنگی بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان پیش‌دانشگاهی در دستیابی به آموزش عالی، *تعلیم و تربیت*، ۹۱، ۷۱-۱۰۱.

Bourdieu, P., and Passeron, J. C. (1990), *Reproduction in Education, Society and Culture*, London, Sage Publications Inc ISBN 0-8039-8320-4.

Ahmadi, M. Nabi, and Mohammadi, I. (2022), " Sociological Reading of the Novel Sharafat al-Aar based on the Capital and Character of Social Actors in the Field of Cultural Production", *Arabic Literature*, 14, 1, 65-86. [In Persian].

Akbari, A. (2004), *Role of Capital in Participation: The Impact of Socio-Political and Social Capital (Case Study: Farsanj Village of Saqqez)*, University of Tehran, University of Social Sciences. [In Persian].

Al-Ja'izah al-'Alamiya Le al-revaya al-Arabiya (n.d.), "Maha Hassan, <https://www.arabicfiction.org/en/node/133>. [In Arabic].

Bonnewitz, P. (2010), *An introductory course on Pierre Bourdieu's sociology*, translated by Jahangir J. and Hassan p., Tehran, Agah. [In Persian].

Bourdieu, Pierre, and Jean Claude Passeron (1990), *Reproduction in Education, Society and Culture*, London, Sage Publications Inc ISBN 0-8039-8320-4. [In English].

Bourdieu, P. (2017), *Lesson on the Lesson / Inaugural Course of Sociology Chair in Clezh de France.*, Nasser Fakohi, 3rd edition, Tehran, Ney. [In Persian].

_____ (2011), *Distinction; Social Criticism of amateur Judgments*, Hassan Chavoshian, First Edition, Tehran, Sales. [In Persian].

_____ (2017), *Academic Human*, Ali Reza Kaviani, First Edition, Tehran, Institute for Social and Cultural Studies. [In Persian].

_____ (2001), *Theory of Action*, Seyed Morteza Mardiha, First Edition, Tehran, Naghsh va Negar. [In Persian].

Chauvire, K., and Olivier F. (2006), *Bourdieu's terminology*, Translated by Morteza Ketasari, Tehran, Ney Publications. [In Persian].

Chavoshbashi, F. (2018), *Cultural Capital and Economic Growth*, Tehran, Nora. [In Persian].

Fakohi, N. (2002), *History of Anthropological Thought and Theories*, Tehran, Ney. [In Persian].

Fine, B. (2006), *Social Capital and Social Theory*, Translated by Mohammad_Kamal S., Tehran, Institute for Strategic Studies. [In Persian].

- Fouad Emad (2015), "Maha Hassan: Voledto Le orvy", (<https://thaqafat.com/2015/09/28011>). [In Arabic].
- Ghasemi, Y.M. and Ehsan N. J. (2014), "The Relationship between Cultural Capital and Symbolic Cultural Capital", *Ilam Culture*, 15, 44 and 45, 7-21. [In Persian].
- Gholami, S., et al. (2022), "Critique and Analysis of Women's Writing Tradition in Four Algerian Women's Novels on Elaine Schwalter's Theory", *Arabic Literature*, 14, 3, 7-48. [In Persian].
- Hassan, M. (2018), *Aleppo metro*. Lebanon, Beirut, Dar al-Tanveer. [In Arabic].
- Hassan, M. (2014), *Al Rawyat, Lebanon*, Beirut, Dar al-Tanveer. [In Arabic].
- Hassan, M. (2022), "who is Maha Hassan", (<https://www.arageek.com/bio/maha-hasan>). [In Arabic].
- Jenkins, R. (2006), *Pierre Bourdieu, translated by Leila Joafshani and Hassan Chavoshian*, Tehran, Ney. [In Persian].
- Khoahamadi, M. (2009), *Discourse, Poverty, Power: Focusing on Sociology of Bourdieu Language*, Tehran, Bineshe no. [In Persian].
- Moayed Hekmat, N. (2016), *Cultural capital; An introduction to Pierre Bourdieu's theoretical and methodological approach.*, Tehran, Institute for Humanities and Cultural Studies. [In Persian].
- Noghani, M. (2008), *The Impact of Cultural Capital Inequality on Academic Achievement of Pre-University Students in Achieving Higher Education*, Education, 2012, 71-101. [In Persian].
- Sayadani, Ali, et al. (2021), "Manifestations of Difference in the Novel *al-Las and al-Kilab* using Bourdieu's Sociological Model", *Arabic Literature*, 13, 4, 109-128. [In Persian].
- Share'pour, M. and Gholamreza Kh. (2002), "The Relationship between Cultural Capital and Youth Social Identity", *Social Sciences Letter*, 20, 133-147. [In Persian].
- Tajbakhsh, K. (2005), *Social Capital, Trust, Democracy and Development*, Translation of Afshin Kh. and Pouyan, Tehran: Shirazeh. [In Persian].